

A BIZTONSÁGI-RENDESZETI MEGELŐZÉS ÉS BEAVATKOZÁS FOLYAMAT- ÉS RENDSZERMŰKÖDÉSI KÉRDÉSEI

1. Bevezetés

A tudományos konferencia tematikus címe „A bűnüldözés és a bűnmegelőzés rendészettudományi tényezői”. A különféle tényezők, aspektusok, szempontok, stb. kapcsán a konferencia anyagát megjelenítő periodika 2012-es évfolyamában kifejtésre került¹, hogy a probléma megközelítésének módja meghatározhatja magát az eredményt is. A bűnüldözés és a bűnmegelőzés szorosan összefüggő folyamatok, amelyek csak rendszerkeretbe illesztve tölthetik be valós helyüket és szerepüket, ezért célszerű így is kezelni őket. A továbbiakban az írás a megelőzést és a beavatkozást általánosítható formában, a már említett folyamat- és rendszerszemlélet jegyében, a megváltozott nemzetközi viszonyrendszerben kísérli meg a rendelkezésre álló területi korlátok közt körülhatárolni.

A megközelítést meghatározza az, hogy egy gyorsan változó, globális, digitális, túlkommunikált, az egyre növekvő fogyasztást preferáló és arra támaszkodó, a hagyományos értékeket nem mindig tisztelő, a korábban kialakult hatalmi mechanizmusok határait feszegető, azokat felváltani akaró, érdekmotivált és az érdekérvényesítő pozicionálást respektáló, azt jutalmazó világban élünk. Ez a környezet új szabályokat is igényel, amelyeket ki is képes kényszeríteni. A megelőzés (prevention) jól hangzik, annak az ígéretével, hogy valamit, lehetőleg valamilyen rossznak, károsnak vélt, haszontalan dolgot meg akarunk előzni. Ez a tartalom ismerete nélkül, önmagában is pozitív kicsengést hordozhat. A beavatkozás (intervention, interfering, intromission) már nem mindig ilyen pozitív kicsengésű, mert a valós szerep mögött mindig felmerül a „tényleges ok” kérdése is.

Minden megelőzés egyben beavatkozás, és nem minden beavatkozás megelőzés. Mind a megelőzés, mind a beavatkozás esetében meghatározó, hogy milyen keretek közt, milyen döntéshozási és kivitelezési szint(ek)hez kötődik, és mi a mögöttes szándék. Döntő tényező a politika. A magyar nyelvben általában a „politikáról” beszélünk, míg az angol nyelvben a politizálásra, a politikai életben való részvételre, a politikai tevékenységre és a politika tartalmára, a kormányzati tevékenységre három eltérő formájú és jelentésű szót használnak, nagyon is következetesen. (1) A polity kifejezés a kormányzati tevékenység (government) megjelölésére szolgál, azaz a politikai hatalmi rendszer és szervezetek működését foglalja magában, (2) a politics magát a politizáló tevékenységet, a politizálást jelenti (nemzeti szinten ezt az állampolgár főleg a kommunikáció útján érzékeli, nemzetközi viszonylatban a kapcsolatok rendszertartalma tükrözi vissza). (3) A policy a politizálás tartalmára (programok, célok, elvek) utal (ez utóbbi jelenti paradox módon a megelőzés és a beavatkozás „megideologizálását”). Ehhez kapcsolódnak a gyakran használt „nagypolitika” és a „helyi politika” kifejezések is. A globalizálódó világban természetes jelenség, hogy a

¹ Teke András: Biztonság-rendészettudomány: ami a dimenziók, aspektusok, komponensek és kompetenciák mögött van. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XIII. Pécs, 2012. 15-28.o.

helyi politika „hangja” egyszerre felerősödhet, hatékonyává válhat, illetve a „nagypolitika” visszatükröződésének a bázisa is lehet, azaz a gyakorlatban valójában önállóan nem is létezik. A globalizáció keretei közt beszélhetünk „globális politikáról”, amely sok esetben nem köthető konkrét intézmények működéséhez, hanem az érdekepozicionálás időleges vagy tartós megvalósításán keresztül, elsősorban gazdasági, vagy gazdaságalapú politikai eszközök útján érvényesül. (Emiatt gyakori az összeesküvés-elméletek emlegetése is.) A globális politika érvényesítése új szabályokat igényel, amelynek a kerete logikusan a világkormányzás lehet. A világkormányzás (world governance) kifejezés közismert. A globalizáció reális igénye a globális, szabályozott viszonyrendszerek érdekalapú kialakítása és fenntartása. Erre a jelenlegi nemzetközi intézményrendszer (pl. ENSZ, szakintézmények, kormányközi szervezetek) ma már nem teljes körűen alkalmas. Nem véletlen, hogy az 1994-es Emberi Fejlesztési Jelentés (Human Development Report) 88. oldalán Jan Tinbergen (1903-1994) holland közgazdász egy figyelemreméltó írását lehet olvasni. Címe: „Global governance for the 21st century” (Globális kormányzás a XXI. századra.) (Érdekes módon erre az anyagrészre nem szoktak a kutatók hivatkozni!) Egyértelmű, hogy nemzetközi érdekérvényesítés csak a nemzeti szuverenitás rovására történhet elsősorban. A világkormányzás kifejezés, bár képviselői következetesen kerülnek a „világkormány” megnevezést, és hangsúlyozzák, hogy ez nem jelent tényleges világkormányt, a nemzetállamok körében nem igazán népszerű, sőt kifejezett ellenállást váltott ki. A lényeg: Az emberiség problémáit a nemzeti kormányok többé nem tudják megoldani. Amire szükség lenne, az egy világkormány. (...) Az újraelosztás a XX. század központi politikai kérdése. (...) Ahogy a világgazdaság egyre inkább integrálódik, a világ jövedelmének újraelosztása hasonlóvá válik a jól irányított nemzetek körében. (Jan Tinbergen.)” Ehhez tartozik, hogy a Globális Biztonságról és Kormányzásról szóló Stockholmi Kezdeményezés (The Stockholm Initiative on Global Security and Governance), a „Közös felelősség az 1990-es években” (“Common Responsibility in the 1990’s”) című anyagot, a Svéd Miniszterelnöki Hivatal tette közzé 1991-ben². Ez a kezdeményezés deklaráltan a biztonság kiterjesztésének szándékát jelezte, de látható volt, hogy elsősorban gazdasági, gazdaságpolitikai érdekeket képvisel. A globális szintű vagy globális érdekű beavatkozások megközelítése, elemzése, értékelése esetében a fentieket is célszerű figyelembe venni. A nagypolitika kereteit tehát a globális politika és érderendszer adja meg. Ennek a leképeződése is külön folyamatot jelent. Mindez stratégiai, taktikai és végrehajtási szinten is megjelenik. Sok esetben az eltérő szintű döntéshozás és kivitelezés nincs összhangban. Az emberi jogok (human rights), az emberi fejlesztés vagy fejlődés (human development) és az emberi biztonság (human security) együttesen stabil pillért jelentenek a globális beavatkozási politikákban.

2. Néhány elméleti alapvetés

A beavatkozásoknak vannak olyan vonatkozásai is, amit sokszor figyelmen kívül hagynak a szakemberek. Az egyik ilyen a megfigyelés. (Normál esetben minden beavatkozást meg kellene előznie az adatgyűjtésnek, értékelésnek, stb.) A megfigyelés esetében nem csak a rendészeti értelemben vett megfigyelésre kell gondolni, hanem a tudományos értelmű megfigyelésre (tanulmányozásra) is. A tudományos megfigyelés

² The Stockholm Initiative on Global Security and Governance. 1991. Common Responsibility in the 1990’s. (“Közös felelősség az 1990-es években”) Stockholm: Prime Minister’s Office. 17-18.o.

céltudatos, tervszerű, rendszeres, objektív tényeken alapuló észlelés, melynek során a megfigyelő rendszerint nem magát a jelenséget írja le, hanem annak mértékét, egyes mozzanatait, valamely értékelő szempontrendszer, esetleg egy skála, stb. segítségével. Mivel a megfigyelendő események rendszerint előre meghatározottak, ez befolyásolja a végeredményt is. A megfigyelésben fontos a megfigyelő személye és pozíciója. Régi tudományos kérdés, hogy a megfigyelés befolyásolhatja-e a dolgok menetét? A bűnmegelőzés kapcsán tapasztalat, hogy pl. egy-egy területre való hatósági-rendészeti odafigyelés „terelheti” az eseményeket és maga a megfigyelés valótlan adatokat (is) rögzít(het). Pszichológia megközelítés³ alapján elfogadott, hogy a megfigyelés leíró-feltáró módszer, a valós ok-okozati viszonyok bizonyítására önmagában nem alkalmas(!). Nemzetközi viszonylatban az ENSZ és szakintézményeinek adat- és információgyűjtési tevékenysége során gyakran olyan adatok is rögzítésre kerültek/kerülnek, amelyek a megfigyelő érdekeit szolgálják és nem mindig a valós képet körvonalazzák. Ha a helyzet és az érdekek megkívánják, akkor döntés születik a beavatkozásra. Ennek alapja a megfigyelés. A folyamatokba, rendszerekbe való beavatkozás történhet „belülről” és „kívülről”, vagy ezek kombinációjában. Meghatározó a beavatkozás kerete, jogalapja, szintje és módja. Lehet globális, kontinentális, interkontinentális, regionális, államközi, állami, intézményi, szervezeti, politikai, diplomáciai, katonai, gazdasági, kulturális, humanitárius, stb. Sok esetben a belülről történő beavatkozásnak is van külső háttere.

A külső behatás rendszerint valamely cselekvés, erő, kényszerítés használata, illetve beleszólás valamilyen érintettség révén, ami befolyásol egy kapcsolatot vagy viszonyt, s ez kihat a folyamat és rendszerműködésre. Főleg egészségügyi értelemben a beavatkozásoknál használatos az invazív és a non-invazív kifejezés, de ez átkerült a politikai retorikába is. Létezik a domaine réservé (fenntartott joghatóság) kategóriája, amely az ügyek azon körét jelenti, melyekben az állam – szuverenitása alapján – függetlenül dönthet, azaz amely nem lehet más államok, esetleg nemzetközi szervezetek beavatkozásának tárgya. Elvileg. Ez is egy olyan terület, amely útjában van a globális politikának és gazdaságnak. (A nehezen értelmezhető esetek köré sorolható valamely törvényes kormány kérésére nyújtott segítség, mert ez esetben megkérdőjelezhető a segítséget kérő kormánynak a döntési szabadsága, de a beavatkozás önmagában is a nemzetközi jogba ütközhet az emberi jogok vagy a népek önrendelkezési jogának megsértése következtében.) Legnehezebb kérdésnek a humanitárius intervenciók nemzetközi jogi megítélése tekinthető, melyet széles körben alkalmaztak a klasszikus nemzetközi jog korszakában, de jelen vannak a mai nemzetközi gyakorlatban is.

Maslowot a társadalmi/emberi folyamatokkal kapcsolatos kérdésekből „nem szabad” kihagyni, mert vulgárisan értelmezve az elmélete a „szükségletekről” szól. V.P. Maslow⁴ szerint, ha egy több megoldásos problémára /mindig/ csak egy, /és mindig azonos típusú/ megoldás születik, ez egyértelműen a szabályozási folyamat jellegéből ered. Ez nyilvánul a mindenáron való megoldásra való törekvésben is, ami a forrásokért, a befolyásért folyó versenyt (is) tükrözi. Sok esetben a megoldási lehetőségek nem, vagy korlátozott ismerete is befolyásolja a döntéseket, azaz a beavatkozás módját és kimenetelét. A beavatkozás a kezelési/menedzsment folyamat része. A problémát/kockázatot, a

³ Szokolszky Ágnes: Kutatómunka a pszichológiában. Metodológia, módszerek, gyakorlat. Osiris Kiadó, Budapest, 2004. 666. o.

⁴ The existence of a solution of an ill-posed problem is equivalent to the convergence of a regularization process. http://www.mathnet.ru/php/archive.phtml?wshow=paper&jrnid=rm&paperid=5640&option_lang=eng (Letöltés ideje: 2011.06.02)

változás/válság lényegét minden esetben indokolt azonosítani, hogy pontosan miről is van szó? A környezeti elemzést is el kell végezni, és csak ekkor kezdődhet a változások/kockázatok/válságok kezelése, feltéve, ha a paradigmák nem indítják be a szokványos megoldásokat. Mindezt megfelelő módon kell kommunikálni, koordinálni, monitorozni és dokumentálni és odafigyelni a visszacsatolásra, illetve a folyamat- és rendszerkorrekciókra. Folyamatról van szó, így a klasszikus megelőzés-megakadályozás-megszakítás-felszámolás-helyreállítás-értékelés-fejlesztés szemlélet nem tud következetesen érvényesülni, ha a kiragadott elemek túlhangsúlyozása kap szerepet. A beavatkozások és megelőzések során fontos szerepet kap a kockázat alapú megközelítés. A kockázatok vizsgálatával és a kockázatok hatásának minimalizálásával foglalkozó komplex tevékenységek összességét nevezzük kockázatkezelési folyamatnak, amely sok esetben különböző folyamatszakaszokban megvalósított beavatkozások sorozatát jelenti.

Churchman megközelítésében a rendszer „*célkitűzések elérésére koordinált elemek halmaza*.”⁵ Ez feltételezi, hogy bizonyos cél érdekében történik a rendszerszervezés. Globális rendszerek esetében a valós tartalom és szándék nehezen azonosítható. Valamely rendszer értelmezésének problémája megfogalmazható abban, hogy mi „*az egész rendszer célja, és részletesebben az egész rendszer működésének az értékmérője*”, milyen „*a rendszer környezete: a meg nem változtatható korlátok*”, melyek „*a rendszer erőforrásai*”, hogyan azonosíthatók „*a rendszer alkotóelemei, tevékenységük, céljaik és értékmérőik*”, *hogyan valósul meg „a rendszer vezetése.”*⁶

Minden beavatkozást meg kell tervezni. Ennek egyszerű oka van: „*A dolgok nem mindig úgy sikerülnek, ahogy várjuk. Sok esemény nem szándékolt.*”⁷ Ha rendszerelméleti oldalról közelítjük meg a kérdést, és egy összetett rendszert egy egyszerű rendszer segítségével akarunk befolyásolni/irányítani, akkor törvényszerűen nem kívánt következmények állnak elő. Mivel a politikai/gazdasági szándékok általában társadalmi kontextusban jelennek meg, az etnikai, vallási, kulturális, zavaró gazdasági tényezők is ennek a szándéknak vannak alárendelve, ami más rendszereket is érint. Ha ebből indulunk ki, és pl. globális dimenzióba helyezünk egy nemzeti szintű megoldáskeresést, akkor akár rendszerműködési konfliktus (is) keletkezik.

3. A beavatkozás

A nemzetközi retorikában a beavatkozás (intervenció) kifejezés alkalmazása nem népszerű. A beavatkozás lehet: (1) Univerzális = universal (generális, általános, átfogó), megelőző intézkedések, beavatkozások, mechanizmusok, amelyek akár a Föld teljes népessége, egy adott kontinens, ország-csoport, vagy behatárolható terület, népességet érintően az elvárt hatást váltják ki, vagy a folyamatok alakulását a kívánt irányba terelik. (2) Szelektív = selective, megelőző intézkedések a népesség olyan (al)csoportjára irányulnak, amelyek valamilyen veszélyeztetés vonatkozásában a kritikus statisztikai értéket megközelítik, vagy túllépték. (3) Jelzett, célzott, minősített = *indicated* a magas kockázatú egyénekre, speciális csoportokra irányuló megelőzési beavatkozások, amelyek valamely veszélyeztetés vonatkozásában elérték a kritikus mértéket és exkalálódást idézhetnek elő.

⁵ C. West. Churchman: Rendszerszemlélet, Statisztikai Kiadó Vállalat, Budapest, 1977. 39. o.

⁶ Uo. 40. o.

⁷ Jon Elster: A társadalom fogaskerekei. Magyarázó mechanizmusok a társadalom-tudományokban. Osiris Könyvtár. Szociológiai sorozat. Osiris-Századvég kiadó, Budapest, 1995. 95. o.

Külön kategóriát jelentenek az állami (belső) és államok közti (külső) beavatkozások. Normál helyzetben az állami beavatkozás alatt egy adott nemzetgazdaság felett hatalmat gyakorló állam, gazdasági szerepvállalása értendő. A szerepvállalás mértéke változatos skálán mozoghat, a közgazdászok között nincs egyetértés a megfelelő mértékről. Az állam igyekszik az externáliákat kezelni, azokat internalizálni. (Sok esetben a nemzetközi szintű beavatkozás valamely állam belső funkcióinak gyakorlási kritikáján alapul. Ez lehet valamely szövetségi rendszeren belüli „kötelezettségzegés” is.) Az emberi jogokra, az emberi szükségletekre, a fejlesztésre, fejlődésre, az egyéni, közösségi és nemzeti értékekre/érdekekre, szabadságra, demokráciára, szuverenitásra, szolidaritásra, nemzetközi jogokra, kulturális értékekre, (emberi) biztonságra, stb. való hivatkozás közepette a beavatkozás megalapozottságának értelmezése és a hozzá fűződő érdekérvényesítési törekvés szándéka meglehetősen heterogén, sőt esetenként ellentmondásos is. Ha ez kivetítésre kerül más folyamatokra is, akkor az ellentmondások még szembetünőbbé válhatnak. A beavatkozás vonatkozásában meglepő párhuzamot lehet vonni Franklin Delano Roosevelt⁸ 1941. január 6-án elhangzott beszédével, amelyben többek közt megfogalmazta a „négy szabadság” ideáját, amely azon alapszik, hogy a világon minden embert megillet a szólás és az önkifejezés szabadsága, a vallás szabadsága, szabadság a nélkülözéstől és szabadság a félelemtől (freedom of speech, freedom of worship, freedom from want, freedom from fear). (Megjegyzendő, hogy akkortájt az USA-ban a fehérek még kiváltságokat élveztek sok kérdésben a lakosság többi tagjával szemben és a diszkrimináció természetes jelenségnek számított!) A „négy szabadság” ezt követően szinte minden jelentősebb emberi jogi, fejlesztési és biztonsági vonatkozású anyagban hivatkozási alapul és egyfajta kiindulásul szolgált és szolgál.

Az 1993-as Emberi Fejlesztési Jelentés⁹ (Human Development Report=HDR) az új, „emberközpontú világrendben” öt új pillért (five new pillars of a peoplecentred world order) nevesít: (1) az emberi biztonság új koncepciói; (2) a fenntartható emberi fejlődés új modelljei; (3) új partnerségek az állam és a piacok között; (4) a nemzeti és globális kormányzás új mintái; (5) a nemzetközi együttműködés új formái. Ezek mind a beavatkozás alapjául szolgálhatnak és szolgálnak is.

A Millenniumi Fejlesztési Célok (MDGs =Millennium Development Goals) átfogóan tartalmazó dokumentumot, az úgynevezett Millenniumi Nyilatkozatot, az ENSZ 189 tagállama hagyta jóvá a 2000 szeptemberében az ENSZ közgyűlésen. Ezeket az általános célokat 2001-ben, az ENSZ következő közgyűlésén pontosították, a ma ismert formájukban. A közgyűlés által elfogadott dokumentumban, az ún. Útitervben (Roadmap towards the implementation of the UN Millennium Declaration) 8 átfogó, 2015-ig megvalósítandó célt határoztak meg, ezekhez pedig 18 részcélt és összesen 48 indikátort (mérőszámokat) rendeltek hozzá, annak érdekében, hogy a fejlődés értékelhetővé váljon. A nyolc átfogó cél: (1) A szélsőséges szegénység és az éhezés felszámolása; (2) A mindenkire kiterjedő alapfokú oktatás biztosítása; (3) A nemek közti egyenlőség és a nők egyenjogúsításának elősegítése ; (4) A gyermekhalandóság csökkentése; (5) Az anyák egészségének javítása; (6) A HIV/AIDS, a malária és más betegségek elleni küzdelem; (7)

⁸ January 6, 2018 marks the 77th anniversary of Franklin D. Roosevelt's "Four Freedoms" speech. Forrás: <https://fdrlibrary.org/four-freedoms> (Letöltés ideje: 2018.05.25.)

⁹ Human Development Report 1993, Published for the United Nations Development Programme (UNDP) New York Oxford. Oxford University Press 1993. 2. o.

A környezeti fenntarthatóság biztosítása; (8) Globális partnerség a fejlődés érdekében.¹⁰ (8 indoklás a beavatkozásra.)

A 2001-ben a kanadaiak által létrehozott Nemzetközi Intervenció és Állami Szuverenitás Bizottság (ICISS= International Commission on Intervention and State Sovereignty) megállapította, hogy bizonyos, jól körülhatárolt körülmények között a beavatkozásokat lehet legitimálni olyan országokban, ahol az állam gyenge vagy visszaél a hatalmával, és nem tudja, vagy nem védi meg az egyének biztonságát. A Bizottság, bejelentette, hogy a nemzetközi közösség elfogadja a „Védelmi felelősség” (Responsibility to Protect)= RTP normáját az emberi jogok súlyos megsértése esetén. Ez átfogalmazta a szuverenitás addigi jelentését és értelmezését, azzal, hogy kettős felelősséget állapít meg: külsőleg más államok szuverenitását, és belsőleg minden ember méltóságát és alapvető jogait tartsa tiszteletben egy adott államban.

Egyenlő hangsúlyt fektettek a megelőzésre, a védelemre és az újjáépítésre vonatkozó felelősségre, de a politikai oldalról elsősorban az RTP-re hivatkoztak. (Ez egybecseng az emberi biztonság koncepciójára vonatkoztatott elvekkel is.) Az ICISS eredetileg éppen az RTP nevében igyekezett fékezni az indokolatlan beavatkozásokat, a rászorulóknak nevében, sőt, az érintett országokkal szemben is. 2003-ban az ENSZ Emberi Biztonsági Bizottsága kiterjesztette az emberi biztonsági koncepciót az erőszakos konfliktusok által sújtott népek védelmére, azok számára, akik a migráció vagy a menekültstátusz útján mozognak, a konfliktus utáni helyzetekben, valamint a szegénység, az egészség és a tudás feltételeinek védelme és javítása érdekében.¹¹

2004-ben az EU elfogadta az Emberi Biztonságról szóló Doktrínát (Human Security Doctrine for Europe), amely a szervezetnek a határain kívül álló konfliktusok leküzdésében játszott szerepére összpontosított. Az EU vezetése úgy döntött, hogy érdemes megfontolni, hogy az emberi biztonság uniós filozófiává, sőt doktrínává váljon. A közelmúltbeli uniós erőfeszítések közvetlenül az emberi biztonság kritikái ellen léptek fel, az emberi biztonságot a hagyományos biztonsági paradigma elé helyezve.¹² 2004 után a beavatkozások megalapozása EU-s szinten újabb érvvel bővült. Ez az ún. Barcelona Jelentéséből is kitűnik, amely az emberi biztonság doktrínáját preferálta, javaslatot tett a beavatkozásra vonatkozó új jogi keretekre is.¹³ Ez kétélű megközelítés, mert a külső és a belső beavatkozások érdekkülönbségét is beavatkozás útján látja az EU megoldhatónak. A nemzetközi viszonyrendszerben a beavatkozások intézményesített keretei is adóttak és folyamatosan finomodnak, bővülnek.

4. A megelőzés

A folyamatkezelés, így a megelőzés/beavatkozás is (elvileg) egy tervezett, tudatos, eredményorientált folyamat, ami alaphelyzetben is feltételezi a biztonságtudatosságot. „A

¹⁰ Forrás: UN Millennium Declaration, <http://www.un.org/millennium/declaration/ares552e.pdf> (Letöltés ideje: 2018.03.05.)

¹¹ Commission on Human Security, *Protecting and Empowering People*. 1 May 2003. <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/91BAEEDBA50C6907C1256D19006A9353-chs-security-may03.pdf> (Letöltés ideje: 2018.06.06.)

¹² Liotta, P.H. and Owen, Taylor: Sense and Symbolism: Europe Takes On Human Security 2006. <https://ssi.armywarcollege.edu/pubs/parameters/articles/06autumn/liotta.pdf> (Letöltés ideje: 2018.03.23.)

¹³ A human security doctrine for Europe, the Barcelona Report of the Study Group on Europe's Security Capabilities, 2004, www.lse.ac.uk/depts/global/studygroup/studygroup.htm, accessed 22 Sept. 2009. <http://eprints.lse.ac.uk/40209/> (Letöltés ideje: 2019.01.04.)

biztonságtudatosság a biztonságtudaton alapszik. Feltételezi, hogy az érdekelt összefüggéseiben ismerje, hogy a számára fontos érdek, tárgy, viszonyrendszer milyen értéket képvisel, és legyen tisztában azzal, hogy mit jelenthet ez az ellenérdekelt fél részére. (...) A biztonságtudatosság az egyén esetében az érzelmi oldalt, míg a szervezet, intézmény esetében a viszonyrendszert fenntartó racionalitást preferálja.”¹⁴ A megelőzés, vagy prevenció (prevention) rendszerint valamely szakterülethez kötve kerül nevesítésre. Leggyakrabban az egészségügy és a bűnmegelőzés területén kerül szóba. (Sokszor „egészség-megelőzés” néven is használja a szakzsargon.)

A megelőzés (prevenció) olyan, tudatos hozzáálláson, elvi megfontolásokon és a feltételrendszer elemzésén alapuló, a következményekkel számoló tevékenységek, beavatkozások, intézkedések, eljárások, megoldások, magatartásformák egyedi vagy sorozatos alkalmazását, kombinációját jelenti, amely által minimalizálhatók, vagy kiküszöbölhetők azok a politikai, gazdasági, társadalmi, pszicho-szociális következmények, amelyek egyéni, közösségi, társadalmi, vagy akár regionális, globális és környezeti/ökológiai szinten valamely biztonságot veszélyeztető problémát idézhetnek elő, vagy hozzájárulhatnak ezek kialakulásához.

A megelőzés stratégiai lényege a kezeléshez kapcsolódva abban fogható meg, hogy a kockázatkezelés eszköz- és célrendszerével, folyamatosan javított módszertanával támogatva, mérhető módon és hatásmechanizmusában is belátható időn belül javuljon az adott közösség, népcsoport, társadalmi réteg, akár egy ország (terület, közigazgatási egység, országrész, állami terület) általános megélhetési feltételrendszere, életminősége, ezáltal a lokális biztonságérzet, illetve az általános társadalmi jól-lét (jólét), a komfortérzet, ezért a megelőzésre fordítható források mértékét, koordinációját, a tervezés/felhasználás hatékonyságát adott kereteken belül folyamatosan garantálni kell, illetve az adott terület aktuális és távolabbi jövőképevel szinkronban kell fejleszteni a megelőzés tevékenységi/intézményi/szabályozási és mérési rendszerét is. A megelőzés problematikájának a megközelítése sok esetben szakma-specifikus és strukturált. (Lásd pl. bűnüldözés-megelőzés.) Ennek megfelelően megkülönböztetésre kerül: Elsődleges (primer) prevenció: Célja, hogy egy adott területen, népességen, közösségen belül mérséklődjenek bizonyos nem kívánatos jelenségek, rendellenességek és zavarok új eseteinek előfordulási aránya. Ez elvileg oksági megelőzést jelent. Így például primer prevenció olyan területekre is figyelmet kell fordítani, ahol eddig nem fordultak elő nemkívánatos jelenségek. Másodlagos (szekunder) prevenció: Célja a korai stádiumban lévő nemkívánatos jelenségek, esetek gyors, hatékony kezelése, a problémák megoldása lehetőleg akkor, amikor még nem rögzült az állapot. Ennek egyik hatékony módja a korai felderítés, problémaazonosítás, szűrés, és az ellenintézkedések feltételeinek párhuzamos megteremtése. A lényeg a korai beavatkozás feltételeinek a megteremtése. (A másodlagos és a harmadlagos megelőzés közt van egy átmeneti szakasz is, amit a szakemberek „tűzoltásnak” is hívnak, és sok esetben nehéz megkülönböztetni a szakaszok határait.) Harmadlagos (tercier) prevenció: A károsító hatások lokalizálása, a következmények lehetőségek szerinti kiküszöbölése, ártalomcsökkentés, a rendszerműködés helyre- vagy visszaállítása. A folyamat-és rendszerszemlélet alapján a megelőzésnek lehetnek még más megközelítései is. A fentiek kapcsán a folyamatok tökéletesítése, a tervszerű és folyamatos rendszerfejlesztés, a primer

¹⁴ Magyar Rendészettudományi Szószedet. Forrás: <http://www.rendeszeti.hu/rendeszeti-szoszedet> (Letöltés ideje: 2017.12.12.)

megelőzéssel párhuzamosan tud hatékony lenni és a következő fokozatok hatékonyságát erősítheti. A PDCA-ciklus¹⁵ alkalmazása a megelőzés szinergiáját teremtheti meg.

A kockázati alapú megközelítésnél gyakran lehet találkozni a primordiális prevenció fogalmával, amely különböző tevékenységi körökben a nem kívánt jövőendő esemény vagy fejlemény kialakulásának megelőzését, megakadályozását jelenti. Ez időben akár a primer prevenció elé is helyezhető. Olyan általános megelőzési formákat foglal magában, amelyek nem közvetlenül a valamely jelenség megelőzését szolgálják ugyan, mégis indirekt úton hozzájárulhatnak a tömegesen veszélyeztető tényezők környezeti, gazdasági, szociális, magatartás- és életmód-minták kialakulásának és elterjedésének a megakadályozásához, mérsékléséhez. A primordiális prevenció végzése kifejezetten globális, osztársadalmi, kormányzati tevékenység, beavatkozás.

Létezik még a megelőzésnek egy ún. gondoskodó és/vagy öngondoskodó alapú megközelítése is. Ennek vannak szakaszai, amelyek még konszenzusos módon nem kerültek megállapításra. Ezek lehetnek általános, specifikus, és szinergikus megoldások is. A megelőzés megközelítése és értelmezése is meglehetősen heterogén, egy fő elvet célszerű követni, mégpedig a tudatos és szerves folyamat- és rendszerillesztést. Globális szinten a megelőzés sok esetben a beavatkozáshoz hasonlóan konfliktusok és nem kívánatos következmények forrása is lehet. A megelőzések kiváltásának döntési szintjei is egyre magasabbak lesznek.

5. Befejezés

Bő 10 évvel ezelőtt jelent meg a következő hivatkozást tartalmazó kiadvány¹⁶. *„Az állam egyre kevésbe tehet meg bármit a saját területén (a területi főhatalom, a szuverenitás belső oldalának korlátozása); cselekvési szabadságát már nemcsak államközi kapcsolatokban, hanem a saját állampolgáraival való viszonyában, és esetenként az egyének egymáshoz való viszonyának szabályozásában is korlátozzák a nemzetközi jogi szabályok. A szuverenitás külső oldala a nemzetközi jogban az államok szuverén egyenlőségének elvében tükröződik, amelyet az erőszak alkalmazásának és a belügyekbe történő beavatkozásnak a tilalma is véd, ugyanakkor a nemzetközi döntéshozatal egyes formái az államok, a szuverenitás tényleges és formális egyenlőségét is megkérdőjelezik.”*

Nem mindegy tehát, hogy a megelőzés/beavatkozás hol, mikor, hogyan és milyen döntési szinthez kötve, ki és mi által valósul meg. A globalizált, digitalizált, multi- és transz érdekek szerint működő világban egyre inkább teret kap a mind magasabb döntési szintről induló, beavatkozás, amelynek indoka, oka, módszere éppen a globalizáció, a digitalizáció és fogyasztói globális világ mibenlétében keresendő és található meg.

Ebben a globális világban az egyes nemzetállam egyre inkább válik a beavatkozás tárgyává, mintsem alanyává. A globális szabályok kialakítása csak a meglévők rovására történhet. Az érdekalapú megközelítések nem tolerálják az alacsonyabb döntési szinthez köthető megoldásokat, ami újabb konfliktusokat eredményez, de „jogalapot” teremthet a megelőzéshez és beavatkozáshoz. Fel kell készülni arra, hogy egy országon belüli rendészeti tevékenységbe a fenti alapon történhet külső beavatkozás is...

¹⁵ P= plan; D= do, C=Check, A= action.

¹⁶ Kondorosi Ferenc: A világ végveszélyben? A nemzetközi jog új kérdései, Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó, Budapest, 2008, 15-16. o.